

نقد بر مان ناپذیری وجود خدا

عسکری سلیمانی امیری

پژوهشگر فلسفه و کلام اسلامی
مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی

بوشهر

اشارات و تحقیقات اسلامی حوزه علمیه قم / ۱۳۸۰

اثر برگزیده کنگره دین پژوهان

(وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی)

۱۳۸۰

با قدردانی

از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند :

ویراستار : علی اکبر علیزاده .

کنترل ویرایش : ابوالفضل طریقه دار .

حروف نگار : علیرضا موسوی نسب .

اصلاحات حروف نگاری : احمد اُخلی .

صفحه آرایی : رمضانعلی قربانی و حسین محمدی .

کنترل فنی صفحه آرایی : سید علی قائمی .

نمونه خوانی : سید علی اکبر حاجی ، عیسی اسفندیار ، مجتبی نوریان و

روح الله بیگی .

کنترل نمونه خوانی : عبدالهادی اشرفی .

طراح جلد : محمدعلی سید ابراهیمی .

مسئول تولید : حسین محمدی

پی گیر چاپ : سیدرضا محمدی .

بوستان کتاب قم

(انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

زمستان / ۱۳۸۰

به اساتیدم:

آن‌هایی که جرقه‌های تفکرات فلسفی را در ذهنم زدند؛

آن‌هایی که تفکرات فلسفی را در من بارور کردند؛

و آن‌هایی که افق‌های تازه‌ای در تفکرات فلسفی فرا روی من نهادند.

فهرست

۱۷.....	سخنی با خواننده
۱۹.....	پیش‌گفتار
۲۳.....	مقدمه
۲۴.....	۱- نفی شکاکیت مطلق
۲۹.....	۲- نقش عقل (توصیف یا تبیین)
۳۳.....	زمینه بحث نقش عقل

بخش اول: پایه‌های نقد برهان ناپذیری وجود خدا

۴۳.....	فصل اول: واژه «خدا»
۴۳.....	۱- درآمد
۴۳.....	۲- وضع الفاظ (لفظ و معنا)
۴۴.....	دلالت‌های عقلی، طبیعی و وضعی
۴۴.....	دلالت‌های لفظی
۴۶.....	وضع اسامی عام
۴۷.....	وضع اسامی خاص

- ۳- آیا اسم خاص دارای معنا است؟ ۵۰
- ۴ اسم جلاله ۵۲
- کیفیت وضع در لفظ جلاله ۵۶
- لفظ جلاله در منطق اسلامی ۵۷
- لفظ جلاله در فلسفه تحلیلی ۵۸
- ۵- تعریف پذیری اسم جلاله ۶۰
- راه‌های شناسایی مسمای خاص ۶۱
- شناسایی مسمای لفظ جلاله ۶۱
- فصل دوم: وجود** ۶۴
- ۱- مفهوم وجود ۶۴
- بدهات مفهوم وجود ۶۴
- بدهات مفهوم ۶۵
- ملاک بدهات مفهوم ۶۵
- تعریف پذیری یا ناپذیری مفهوم وجود ۶۶
- تعریف واقعی و تعریف تنبیهی ۶۶
- امتناع تعریف وجود ۶۷
- ۲- وجود محمولی (مصادق وجود) ۶۸
- قضیه حملیه ۶۸
- مفاد حمل از منظر مجموعه‌ها ۶۹
- اقسام حملیه ۷۰
- هلیه بسیطه و هلیه مرکبه ۷۰
- ذاتی اولی و شایع صنعتی ۷۰
- تحلیلی و تألیفی ۷۱
- موجبه و سالبه ۷۱

۷۱	حمل اولی و شایع: قید نسبت و یا موضوع
۷۲	صدق و کذب در حملیه
۷۵	کذب در قضایای موجه حمل ذاتی اولی و تحلیلی
۷۶	عقد الوضع و عقد الحمل
۸۰	۳- قاعده فرعیه و هلیات بسیطه
۸۲	بازنگری در قاعده فرعیه
۸۴	۴- انکار وجود محمولی از راه قاعده فرعیه
۸۸	۵- انکار وجود محمولی از راه مساوقت وجود با شیئیت
۹۲	۶- هیچ انگاری منطقی
۹۳	۷- آیا وجود سور قضیه است؟
۹۵	۸- تقریر استدلال کانت بر نفی وجود محمولی
۹۶	پیش فرض های استدلال کانت
۹۸	بیرون از حصار تحلیلی و تألیفی
۱۰۱	۹- آیا وجود محمول واقعی است؟
۱۰۴	۱۰- وجود محمولی در فلسفه اسلامی
۱۰۴	۱۱- زیادت وجود بر ماهیت
۱۰۶	۱۲- معقولات اولی و معقولات ثانیه
۱۰۷	۱۳- تقریر هیچ انگاری منطقی
۱۰۸	۱۴- سور وجودی در هلیات مرکبه
۱۰۹	۱۵- راسل و وجود محمولی
۱۱۱	۱۶- هاسپرس و وجود محمولی
۱۱۲	۱۷- محمول واقعی، منطقی و ادبی
۱۱۴	فصل سوم: وجود ضروری
۱۱۴	۱- وجوب، امتناع و امکان در منطق

۱۱۶	 ماده و جهت
۱۱۶	 مفاد موجهه
۱۱۷	 حاکی و محکی و مطابق جهات
۱۱۸	 وجود جهات و مواد
۱۲۰	 ضرورت مطلقه
۱۲۰	 ضرورت ذاتی
۱۲۲	 ضرورت وصفی
۱۲۲	 ضرورت به شرط محمول
۱۲۳	 ضرورت de re و ضرورت de dicto
۱۲۵	 ضرورت منطقی
۱۲۶	 ضروری و تحلیلی
۱۲۶	 ۲- مواد ثلاث در فلسفه
۱۲۷	 واجب بالذات
۱۲۷	 واجب بالغير
۱۲۸	 واجب الوجود در فلسفه
۱۲۹	 وصف وجوب در واجب الوجود
۱۲۹	 اوصاف واجب الوجود
۱۳۱	 فصل چهارم: برهان
۱۳۱	 ۱- تصورات
۱۳۲	 ۲- قضایا
۱۳۵	 نفس الامر و محکی قضایا
۱۳۵	 صدق و کذب
۱۳۶	 ۳- باور (Belief)
۱۳۶	 راه‌های رسیدن به باور

۱۳۶	استدلال (حجّت = Argument).....
۱۳۶	دور در استدلال.....
۱۳۷	غیر استدلال.....
۱۳۷	حسّ.....
۱۳۸	ادراک تصورات.....
۱۴۰	۴- توجیه باور.....
۱۴۰	ارزیابی توجیه باور.....
۱۴۱	ارزیابی توجیه باورهای نظری.....
۱۴۱	ارزیابی توجیه باور از راه استدلال مباشر.....
۱۴۱	ارزیابی توجیه باور از راه استدلال غیر مباشر (حجّت).....
۱۴۲	ارزیابی توجیه باورهای حسّی.....
۱۴۳	ارزیابی توجیه باورهای وجدانی.....
۱۴۶	ارزیابی توجیه باورهای اولی.....
۱۴۹	۵- باورهای پایه در قیاس.....
۱۵۰	ارزیابی توجیه باورهای مبتنی بر پایه.....
۱۵۱	۶- برهان و علوم برهانی.....
۱۵۱	یقینی.....
۱۵۲	نقش حسّ در علوم برهانی.....
۱۵۲	۷- باور به عالم خارج از نفس.....
۱۵۴	۸- برهان‌پذیری و برهان‌ناپذیری.....

بخش دوم: شکله نقد برهان‌ناپذیری

۱۵۸	درآمد.....
۱۵۹	فصل اول: خدا و انسان.....

- ۱- بود و نبود خداوند در زندگی انسان ۱۵۹
- ۲- روش های علم به خداوند ۱۶۱
- ۳- اثبات وجود خدا در اندیشه فیلسوفان ۱۶۱
- ۴- امکان یا امتناع اثبات وجود خدا ۱۶۲
- ۵- آیا وجود خدا نیاز به اثبات دارد؟ ۱۶۳
- فطری بودن علم به وجود خدا ۱۶۴
- فطری بودن علم حضوری به خدا ۱۶۴
- شهود عرفانی ۱۶۶
- فطری بودن علم حصولی به خدا ۱۶۸
- علم وجدانی به وجود خدا ۱۶۸
- آیا قضیه «خداوند وجود دارد» از اولیات است؟ ۱۶۸
- آیا قضیه «خداوند وجود دارد» از فطریات است؟ ۱۷۲
- ۶- راه های اثبات وجود خدا ۱۷۲
- برهان وجودی از طریق مفهوم ۱۷۲
- برهان صدیقین از طریق مطلق وجود ۱۷۲
- برهان جهان شناختی از طریق وجودهای خاص و محدود ۱۷۳
- فصل دوم: ادله عامه بر امتناع اثبات وجود خدا** ۱۷۶
- ۱- امکان تصور عدم واجب الوجود (خدا) ۱۷۶
- ۲- حس گرایی و وجود خدا ۱۷۸
- استره و یلیام اکامی و وجود خدا (حس گرایی ضعیف) ۱۷۸
- امتناع اثبات وجود از غیر راه تجربه ۱۸۰
- امتناع اثبات مجردات ۱۸۱
- اصل تحقیق پذیری و وجود خدا (حس گرایی افراطی) ۱۸۲
- تقریر دیگری از اصل تحقیق پذیری ۱۸۴

۱۸۷.....	گزاره‌های متافیزیکی نزد ویتگنشتاین
۱۸۸.....	سنجش معناداری گزاره با نقیض آن
۱۹۰.....	حدّ و مرز زبان در قید حدّ و مرز جهان
۱۹۸.....	دستور زبان عمقی ویتگنشتاین
۱۹۹.....	۳- دستگاه معرفتی ما و وجود خدا (نومن و فنومن)
۲۰۰.....	۴- قیاس منطقی و وجود خدا
۲۰۱.....	وجود نتیجه در مقدمات
۲۰۲.....	امتناع برهان لمّی و اثّی بر وجود خدا
۲۰۳.....	امتناع علم به علت خاص از راه معلول
۲۰۴.....	قاعده ذوات الاسباب
۲۰۹.....	۵- انکار وجود محمولی و وجود خدا
۲۱۰.....	امکان استدلال بر وجود با انکار وجود محمولی
۲۱۰.....	صورت قیاس
۲۱۱.....	مقدمات قیاس
۲۱۱.....	صدق
۲۱۲.....	هوهوئیت از منظر دیگر
۲۱۲.....	انکار محمول واقعی و منطقی وجود
۲۱۴.....	۶- انکار وجود ضروری
۲۱۵.....	استدلال هیوم بر نفی وجود ضروری
۲۱۷.....	انکار ضرورت de dicto و وجود خدا (تفسیر نظریه هیوم)
۲۱۸.....	انکار ضرورت منطقی وجود خدا (تفسیر نظریه هیوم)
۲۲۰.....	راسل و انکار ضرورت عینی
۲۲۴.....	فایندلی و انکار ضرورت عینی
۲۲۴.....	انکار ضرورت منطقی در قضیه «خدا وجود دارد»